

กล่อมเหเนา: วิถีชุมชนและความเชื่อของคนทำเหเนาบ้านคลองบ่อแสน

Ton Nao Lullaby: The Community Way and Belief of Ban Khlong Bor Saen Villagers

¹บุญชัย เมฆแก้ว

Boonchat Mekkaeo

²รัชชัย จิตวารินทร์

Tawatchai Jitwarin

วิทยาลัยชุมชนพังงา

Phang Nga Community College

¹Corresponding Author, E-mail: jaanchat@gmail.com, t_jitwarin@hotmail.com

Received June 9, 2023; Revised June 29, 2023; Accepted: June 30, 2023

บทคัดย่อ

ต้นเหเนา เป็นคำเรียกของคนในพื้นที่ มีอิทธิพลการใช้ภาษามากับการนับถือศาสนาพร้อมกับการย้ายถิ่นฐาน ลักษณะคล้ายปาล์ม แตกต่างจากพืชพันธุ์ชนิดอื่น คือ ก้านช่อดอกและก้านช่อลูกแยกจากกัน คนทำเหเนาบ้านคลองบ่อแสนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันใช้ประโยชน์จากต้นเหเนาเกือบทุกส่วนจากการศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของต้นเหเนา พบว่า 1.ด้านการประกอบอาชีพ ชาวบ้านใช้ภูมิปัญญานำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น น้ำหวาน น้ำตาลเหลว น้ำตาลแว่น เป็นต้น 2.ด้านศิลปหัตถกรรมและสิ่งทอ นำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น ก้านใบทำเครื่องจักสาน ใบเย็บเป็นตับจาก ก้านช่อดอกและก้านช่อลูกทำเชือกและเฟอร์นิเจอร์ ปัจจุบัน ก้านช่อดอกนำมาแยกเป็นเส้นด้ายใช้ในการทอและตัดเย็บ และ 3.ด้านการท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ ต้นเหเนาเป็นที่รู้จักและสนใจอย่างแพร่หลายผ่านสื่อช่องต่างๆ ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและเอกชน มีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจนกลายเป็นแหล่งเรียนรู้และสถานที่ท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พื้นที่ของตำบลบางเตยและตำบลบ่อแสน นอกจากนี้ การปรากฏของความเชื่อและกุศโลบายผ่านสังคมเกษตรกรรมจากฐานสู่ฐานบนวิถีชุมชนของคนทำเหเนาบ้านคลองบ่อแสน เป็นการแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญา ความสนุกสนานในการทำงาน แม้ว่าความเชื่อในการร้องเพลงกล่อมเหเนาจะไม่ปรากฏให้เห็นชัดเจน เนื่องจากปัจจัย

การเปลี่ยนแปลงของสังคมและชาดการรวบรวมองค์ความรู้ แต่รูปแบบการแต่งกายของคนทำเหมายังปรากฏให้เห็นบนวิถีชุมชนบ้านคลองบ่อแสนตราบทุกวันนี้

คำสำคัญ: กล่อมเหณา; วิถีชุมชน; ความเชื่อ

Abstract

Ton Nao is a well-known name among local people and the influence of the use of language that comes with religion along with immigration. Ton Nao is a perennial plant that looks like a palm and has a strange appearance from other plants, namely, the peduncle stalk and the fruit stalk are separated from each other. From the past to the present, Ban Khlong Bor Saen villagers have utilized almost every part of Ton Nao in many ways. From the study of the values of Ton Nao, it was found that 1) the occupational value: Villagers have been working and making use of Ton Nao through wisdom by processing them into products, such as nectar, syrup, palm sugar, etc., 2) the value of handicrafts and textiles. To be processed into products such as the stems are used to make wickerwork, the leaves are sewn into the thatch, brooms or brushes, and the peduncle stalks and the fruit stalks are used to make ropes and furniture. Especially the current peduncle stalks can be separated into threads for weaving and sewing, and 3) the value of tourism and learning resources: Ton Nao is now widely known and interested through various media channels. It has been promoted and supported by both public and private sectors. Community enterprise group has been established to become learning center and tourist attractions, especially the areas of Bang Toei and Bor Saen Sub-district. In addition, the belief and ideology based on the agricultural society from generation to generation on the community way of the villagers of Ban Khlong Bor Saen point to wisdom and fun at work. Although the belief in singing lullaby has no more evident, due to the changing factors of society and lack of knowledge, but the dress style of villagers can be seen on the way of Ban Khlong Bo Saen community.

Keyword: Ton Nao lullaby; Community Way; Belief

บทนำ

วิถีชีวิตของมนุษย์นั้นมาจากการปรับชีวิตให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเพื่อให้มีความเป็นอยู่ที่ดี และรวมไปถึงสังคมที่ดีอีกด้วยโดยนำไปใช้ในการพัฒนาตนเองและสังคมทำให้ครอบครัวมีความสุขและเป็นชุมชนที่เข้มแข็งอีกด้วยคุณภาพชีวิตของบุคคลที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมโดยไม่เป็นภาระสังคมเป็นชีวิตที่สมบูรณ์มีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ พระมหาบุญล้อม ปุณิกาโม (เตียเป็น), พระมหาวิริษณ์ วรินโท (อินทะโพธิ์) และธวัช หอมทวนลม, 2566) ทั้งนี้วิถีชีวิตที่ดำเนินไปนั้นเกี่ยวข้องกับจิตใจในแง่ของความเชื่อที่มีต่อประวัติศาสตร์ของตนเองในแต่ละถิ่นฐานที่อยู่

บ้านคลองบ่อแสน ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอบ้านลาด ห่างจากที่ว่าการอำเภอบ้านลาดประมาณ 9 กิโลเมตร มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานถึง 200 ปี ประชาชนที่มาอาศัยอยู่ในตำบลย้ายมาจาก จังหวัดตรังและเมืองไทรบุรี ประเทศมาเลเซีย ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลรอบๆ บ่อน้ำแห่งหนึ่งซึ่งมีคนไปใช้น้ำหลายแสนคนและใช้ได้ตลอดทั้งปี คลองบ่อแสนมีลักษณะเป็นคลองไหลผ่านกลางหมู่บ้าน ในอดีตมีชื่อว่า บ้านเหนือคลอง เมื่อถึงฤดูแล้งมีคนในหมู่บ้านและละแวกใกล้เคียงมาใช้น้ำ คลองบ่อแสนเป็นจำนวนมาก จากที่เรียกว่าบ้านเหนือคลองได้กลายมาเป็น “คลองบ่อแสน” บ้านคลองบ่อแสน เป็นชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติสะท้อนถึงจุดเด่นทางด้านภูมิศาสตร์ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งภูเขา ถ้ำ ลำธาร และน้ำตก เป็นเหมือนเพชรเม็ดงามที่ซ่อนความสวยงามทางธรรมชาติ ของอำเภอบ้านลาด จังหวัดพังงา มีต้นชก หรือต้นเหินา อันเป็นมรดกทางธรรมชาติที่เป็นพืชในบ้านคลองบ่อแสนขึ้นเองตามธรรมชาติ (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพังงา, ม.ป.ป.)

ต้นเหินา หรือ ต้นชก เป็นคำเรียกขานตามบริบทของคนในพื้นที่และอิทธิพลการใช้ภาษาที่มากับการนับถือศาสนา คำว่า “ต้นเหินา” หรือ “ต้นอิเหนา” เป็นภาษาเรียกของชาวไทยมุสลิม ส่วนคำว่า “ต้นชก” เป็นภาษาเรียกของชาวไทยพุทธ พื้นที่การทำเหินาปัจจุบันมีอยู่ 2 จังหวัด คือ พังงาและกระบี่ โดยในจังหวัดพังงาจะพบได้บริเวณอำเภอมะนัง ประกอบด้วยตำบลบางเตยและตำบลถ้ำน้ำผุด บริเวณอำเภอบ้านลาด ประกอบด้วยตำบลบ่อแสนและตำบลถ้ำทองหลาง ส่วนในจังหวัดกระบี่จะมีบริเวณอำเภอบ้านลาด แต่พบได้ค่อนข้างน้อยมาก ต้นเหินาเป็นพืชยืนต้นมีลักษณะคล้ายปาล์ม และเป็นพืชที่ทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศเป็นอย่างดี เจริญเติบโตได้ดีกับทุกสถานที่ไม่ว่าจะเป็นที่ลุ่มต่ำ ที่ชุ่มน้ำ ที่ราบ ที่เนินเขา โขดหิน หุบเหว หรือผาชัน ทนต่อสภาพแห้งแล้งได้เป็นอย่างดี อายุของต้นเหินาโดยปกติประมาณ 40-45 ปี ขนาดความสูงประมาณ 20-25 เมตร ความยาวใบประมาณ 3 เมตร มีรากลึกตามกาบใบหนาแน่น ลูกมีลักษณะคล้ายลูกตาลขนาดจิ๋ว ออกผลเป็นทะลาย เนื้อภายในมีเมล็ด 3 เมล็ด (กองการศึกษาเทศบาลตำบลบางเตย, 2560) แต่สำหรับต้นเหินาที่มีความสมบูรณ์ จะออกลูกออกดอกในปีแรก อายุต้นประมาณ 25 ปี ความสูงประมาณ 25-30 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางของลำต้นประมาณ 60 เซนติเมตร ธรรมชาติของต้นเหินาก่อนจะออกลูกหรือดอก ต้องหยุดการเจริญเติบโตของลำต้นก่อน คือ ต้นเหินาจะไม่สูง ไม่แตกกิ่งหรือใบ แต่ต้นเหินาจะแตกยอดหรือกิ่งคู่สุดท้าย ภาษา

พื้นบ้านเรียกว่า “แตกพัตคู่” ซึ่งเป็นการบ่งบอกให้รู้ว่าต้นเหนากำลังจะออกลูกและดอก โดยระยะเวลาการขึ้นเหนาหรือฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตจากต้นเหนาใช้เวลาประมาณ 5 เดือน คือ ช่วงเดือนธันวาคม-เมษายน ซึ่งจะมีรอบการเก็บวันละ 2 รอบ รอบเช้าช่วงเวลาประมาณ 4.00-7.00 น. และส่วนรอบบ่ายช่วงเวลาประมาณ 16.00-18.00 น. กฎธรรมชาติของเหนา คือ ดอกเหนาแมลงไม่สามารถมาผสมเกสรให้เป็นลูกหรือผลได้ ทำได้แค่เพียงกินต็มน้ำหวานในยามที่ดอกเหนาบานและร่วงโรยเท่านั้น ส่วนลูกเหนาเมื่อออกมาก็เป็นลูกได้โดยไม่ต้องอาศัยดอก เพราะก้านช่อดอกเหนากับก้านช่อลูกเหนายู่คนละก้านช่อกัน ซึ่งเป็นธรรมชาติที่แปลกต่างจากพืชพันธุ์ชนิดอื่นๆ ดอกเหนาจะบานและร่วงหมดภายใน 5-7 วัน จนเหลือเฉพาะเส้นของก้านดอก หรือภาษาพื้นบ้านเรียกว่า “นิ้วเหนา” ดอกเหนาออกมามีลำดับชั้น คือ ความสูงต่ำของก้านดอกหรือรวง จะออกมาเป็นคู่ส่วนใหญ่ ร่องลงมาคือสามช่อและห้าช่อและที่ออกมาเพียงช่อเดียว้น้อยมาก ซึ่งจะเรียกว่า “วงพีและวงน้อง” ซึ่งจะทิ้งระยะห่างกันประมาณ 10-15 วันในการออกดอก สำหรับประเภทของเหนา ประกอบด้วย 1. เเหนาเมีย คือ เเหนาที่ออกลูกก่อนถึงจะออกดอก 2. เเหนาผู้ คือ เเหนาที่ออกเฉพาะดอกอย่างเดียว ไม่มีการออกลูก ซึ่งพบน้อยมาก เเหนาให้น้ำหวานประมาณ 5,000-6,000 ลิตร ต่อหนึ่งฤดูกาล โดยต้นเหนา 1 ต้น มี 1 ก้านช่อดอก ให้น้ำหวานประมาณ 35-40 ลิตร ต่อ 1 วัน ตลอดฤดูกาลเหนาจะให้น้ำตาลตอนกลางคืนในปริมาณที่มากกว่าตอนกลางวัน (สำรวย พละหงษ์, ม.ป.ป.) กระบวนการทำเหนายังคงมีความเชื่อว่า การร้องเพลงกล่อมเหนาในขณะไถเหนา เพื่อให้เหนาสาวพึงพอใจและจะให้น้ำตาลเหนาในปริมาณมาก รวมถึงความเชื่อเรื่องคนทำเหนาที่ไม่นิยมใส่เสื้อ อันเนื่องมาจากความหึงหวงของเหนาสาว

ด้วยเหตุนี้ ต้นเหนานอกจากเป็นพืชเศรษฐกิจแล้ว ยังเป็นเช่นเหมือนเพชรเม็ดงามที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชุมชนและความเชื่อของคนทำเหนาบ้านคลองบ่อแสนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและที่มีเรื่องเล่าความเชื่ออันเป็นเครื่องบ่งบอกให้เห็นถึงกุศโลบายและภูมิปัญญาได้เป็นอย่างดี จากประเด็นดังกล่าว ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความสำคัญและคุณค่าของต้นเหนาผ่านวิถีชุมชนบนความเชื่อของคนทำเหนาบ้านคลองบ่อแสน

ความสำคัญและคุณค่าของต้นเหนา

ต้นเหนา หรือ ต้นชก (Arenga pinnata Werr) เป็นพืชยืนต้นวงศ์เดียวกับต้นปาล์ม เจริญเติบโตตามแนวภูเขาหิน มีลำต้นตรง เมื่อโตเต็มที่จะมีขนาดสูงประมาณ 20-25 เมตร ใบยาวคล้ายใบปาล์ม แต่ใหญ่และแข็งแรงกว่า ลำต้นและก้านช่อจะมีใยสีดำห่อหุ้ม เรียกว่า รกเหนา ต้นเหนาจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเนื่องจากผลแก่ที่ตกลงบนดินจะงอกขึ้นมาเองตามธรรมชาติ ซึ่งใช้เวลาประมาณ 25 ปีจึงจะเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ ส่วนประกอบของต้นเหนาที่นำมาใช้ประโยชน์ เช่น ก้านช่อดอก ก้านช่อผล รกเหนา ยอดเหนา ทางและใบเหนา จากแนวทางการศึกษาความสำคัญและคุณค่า

ของต้นเหินที่มีต่อวิถีชุมชนของคนบ่อแสนตามแนวทางของอรอนงค์ เฌิบแหลม (2561) พบว่า 1. คุณค่าด้านการประกอบอาชีพ ปัจจุบันอาชีพการทำเหินมีพื้นที่การทำเหิน 2 จังหวัด คือ พังงาและกระบี่ โดยในจังหวัดพังงาพบเห็นได้ใน 2 อำเภอ คือ อำเภอเมือง ประกอบด้วยตำบลบางเตยและถ้ำน้ำผุด และอำเภอทับปุด ประกอบด้วยตำบลถ้ำทองหลางและบ่อแสน ชาวบ้านได้ใช้ภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพผ่านการใช้ประโยชน์จากต้นเหิน เพื่อเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวมาหลายชั่วอายุคน โดยนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น น้ำหวานเหิน น้ำตาลเหลว น้ำตาลแว่น น้ำตาลผง ลูกชกลอยแก้ว ลูกชกในน้ำเชื่อม ซอสลูกชก ลูกชกแช่อิ่มแห้ง ทาร์ตลูกชก ตะโก้ลูกชก แยมลูกชก เป็นต้น (สุวิทย์ผลงาม และคณะ, 2561) 2. คุณค่าด้านศิลปหัตถกรรมและสิ่งทอ ต้นเหินมีประโยชน์มากมายซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ตั้งแต่ใบ รกชก ก้านช่อดอกและผล คนทำเหินานิยมนำมาใช้ในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ด้วยต้นทุนทางภูมิปัญญา เช่น ทางเหินนำมาทำเฟอร์นิเจอร์ ก้านใบนำมาทำเครื่องจักสาน ใบนำมาเย็บเป็นตับจาก รกชกทำไม้กวาดหรือแปรง ก้านดอกและผลนำมาทำเชือกและเฟอร์นิเจอร์ โดยเฉพาะก้านช่อดอกปัจจุบัน สามารถนำก้านดอกมากแยกเป็นเส้นด้ายเพื่อใช้ในการทอและนำมาตัดเย็บเป็นกระเป๋าและเครื่องประดับต่างๆ ดังเห็นได้จากคำประพันธ์ของ บุญซุช เมฆแก้ว

“ต้นชก”

นามต้นชกพืชถิ่นดินพังงา

สูงตระหง่านเสียดฟ้าบนผาหลวง

มีทั้งดอกออกทั้งลูกคนละวง

ย้อยเป็นช่อห่อเป็นพวงมหัศจรรย์

น้ำในวงปาดมาทำตาลชก

ลูกที่ตกทำของหวานปานเสกสรร

ลอยน้ำเชื่อมดั่งมุกอันดามัน

ส่วนรกก้นถักทอเป็นสายใย

อีกใบเล่านำมาแทนผ้าจาก

คุณประโยชน์มีมากนับไฉน

เฉกเช่นเพชรเม็ดงามคอยเจียรนัย

มีตาขุดดินทั่วไปในพังงาฯ (บุญซุช เมฆแก้ว, 2563)

และ 3. คุณค่าด้านการท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ ปัจจุบันต้นเหินได้เป็นที่รู้จักและสนใจอย่างแพร่หลายผ่านการนำเสนอและสื่อช่องทางต่างๆ ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนผ่านองค์กรหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน มีการจัดและจัดตั้งเป็นกลุ่มหรือวิสาหกิจชุมชนจนกลายเป็นแหล่งเรียนรู้และสถานที่ท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ของตำบลบางเตยและตำบลบ่อแสน ซึ่งเปิด

โอกาสให้ผู้สนใจเข้าไปศึกษาวิถีชุมชนของคนท่าเหินาและร่วมเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ จากต้นเหินา

วิถีชุมชนกับต้นเหินา

วิถีชุมชนของคนท่าเหินาบ้านคลองบ่อแสนกับต้นเหินายังคงทิ้งร่องรอยของภูมิปัญญาและความเชื่อ เริ่มจากการสำรวจเบื้องต้นโดยไม่ต้องปิ่นต้นเพื่อดูดอกเหินาโดยใช้หนังสือกิ่งให้โดนดอกร่วงลงมา แล้วใช้มือขยี้ดูลักษณะของดอกหากพบว่ายังเป็นน้ำ แสดงว่าดอกมีความอ่อน ไม่เหมาะสมกับการปาดเพื่อรับน้ำตาลสด แต่หากว่าดอกที่ปิ่นนั้นมีแป้ง แสดงว่าก้านช่อนั้นพร้อมที่จะปาดเพื่อรองรับน้ำตาลสด ช่วงระยะเวลาในการปาดน้ำตาลสดในแต่ละฤดูกาลจะอยู่ในระหว่างเดือนธันวาคม-เมษายนของทุกปี “ไกวเหินา” คือ กระบวนการตั้งต้นของการทำน้ำตาลเหินา โดยเริ่มตั้งแต่ผูกแคไม้ไผ่เพื่อปิ่นขึ้นไปยังก้านช่อดอก ปอกกาบ (รกเหินา) ที่คลุมก้านช่อดอกออก ผูกโยงวงของก้านช่อดอกด้วยเชือกเถาวัลย์เพื่อไม่ให้วงของก้านช่อดอกหักตอนตีหรือไกว จากนั้นทำการตีวงไล่จากโคนมาปลายและตีให้รอบ ประมาณร้อยครั้งในแต่ละรอบวัน ใช้เวลาประมาณ 15-20 นาที กระบวนการนี้จะทำต่อเนื่องกันเป็นเวลา 7-15 วัน หลังจากตีเสร็จแต่ละครั้งจะมีการไกววงเหินาเพื่อให้วงนิ่มซึ่งสามารถทดสอบได้โดยการใช้นิ้วมือกดดูพื้นผิวด้านใน หลังจากนั้นใช้ปลายมีดเจาะรูด้านใต้วงเพื่อดูการหยดของน้ำตาล หากพบว่าน้ำน้ำตาลหยดออกมา ค่อยๆ ปาดผลที่วงก้านช่อให้กว้างมากขึ้นแล้วปล่อยให้แห้งประมาณ 1-2 วัน ความหนาในการปาดแต่ละครั้งประมาณ 3-4 มิลลิเมตร การปาดและไกวเหินาก็กินคงทำอยู่แต่จำนวนครั้งลดลง เมื่อสังเกตและมั่นใจว่าสามารถตั้งวงก้านช่อดอกเพื่อปาดน้ำตาลได้ แต่หากคอยจนดอกบานหมดแล้วน้ำตาลยังไม่ไหล แสดงว่าวงก้านช่อดอกนั้นใช้ไม่ได้ การบังคับให้น้ำตาลไหลลงกระบอกคนท่าเหินาใช้ใบไม้ (ใบตอง) ทำเป็นลิ้น น้ำตาลสดที่ได้แต่ละครั้งประมาณ 15-20 ลิตร วิถีชุมชนของคนบ่อแสนได้นำส่วนต่างๆ ของต้นเหินามาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันและแปรรูปเพื่อสร้างรายได้ในแบบต่างๆ เช่น ผลนิยมนำมารับประทานทั้งในรูปแบบทำเป็นของหวานและของหวาน ใบและก้านใบนำมาทำจักสานและตัดเย็บถุงหลังคา กาบเหินาหรือรกเหินานำมาทำเป็นเสื้อกันฝน กรองน้ำตาล ใบขัดล้างกระทะหรือไม้กวาด ทางเหินานำมาทำเฟอร์นิเจอร์ ยอดเหินานำมาประกอบอาหาร ก้านช่อดอกปาดน้ำตาลเหินานำมาแปรรูปในหลากหลายรูปแบบ เช่น น้ำตาลสด น้ำตาลแว่น น้ำตาลผง และขนมกาสะแม ก้านช่อดอกแห้งนำมาทำเฟอร์นิเจอร์รวมถึงการนำมาใช้เป็นวัสดุแทนเชือกในการจูงสัตว์หรือทำคอก แต่ปัจจุบันพบว่า ก้านช่อดอกได้ถูกนำมาสกัดเป็นเส้นใยและพัฒนาเป็นผ้าทอเพื่อแปรรูปและยกระดับมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ (ธวัชชัย จิตวารินทร์ และคณะ, 2565) ช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เป็นแบบธุรกิจครัวเรือนในแบบดั้งเดิม ฝากขายในกลุ่มเครือข่ายและคนรู้จักผ่านสายสัมพันธ์แบบปากต่อปาก

ปัจจุบันมีหลายหน่วยงานทั้งของภาครัฐและเอกชนได้เข้าไปส่งเสริม สนับสนุน และให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ช่องทางการขายแบบออนไลน์ในรูปแบบต่างๆ จนทำให้ต้นเหนาจากเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

ความเชื่อของคนทำเหนา

ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ มนุษย์เชื่อว่าเป็นการบังเกิดให้เกิดขึ้นจากอำนาจของเทวดา พระเจ้า หรือภูตผีปีศาจ ล้วนเป็นสิ่งที่มียุทธพิพจน์ต่อชีวิตหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ ลำดับวิวัฒนาการด้านความเชื่อของมนุษย์ เกิดจาก 1. ความเชื่อในธรรมชาติ ซึ่งเป็นความเชื่อระดับต่ำสุดของมนุษย์ มนุษย์เกิดมาสัมผัสโลก สิ่งที่มนุษย์ได้เห็น ได้สัมผัสก่อนสิ่งอื่น คือ ธรรมชาติรอบตัวมนุษย์เอง เช่น ความมืด ความสว่าง ความหนาว ความร้อน เป็นต้น มนุษย์เชื่อว่าธรรมชาติเหล่านั้นมีตัวตน มีอำนาจพิเศษและสามารถก่อให้เกิดคุณและโทษแก่มนุษย์ได้ มนุษย์จึงเกรงกลัวและกราบไหว้ 2. ความเชื่อในคติถือผีสาร เทวดา ความเชื่อในเรื่องวิญญาณและอำนาจลึกลับของสิ่งที่มองไม่เห็นเป็นความเชื่อแบบดั้งเดิม แต่อาจแตกต่างกันในรายละเอียด เช่น ความเชื่อในเรื่องผีสาร เจ้าที่เจ้าทางและเทพหรือเทวดาอารักษ์ ซึ่งถือกันว่าเป็นผีอารักษ์ประจำท้องถิ่น (Local Spirit) (ประคอง นิมนานเหมินทร์ และคณะ, ม.ป.ป.)

ความเชื่อดั้งเดิม

ความเชื่อดั้งเดิมของคนทำเหนาเชื่อว่า เหนามีสองลักษณะ คือ เหนาผู้กับเหนาเมีย เหนาที่นิยมปาดทำน้ำตาลคือเหนาเมีย และเหนาเมียเองแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1. เหนาสาว คือ เหนาที่เริ่มออกดอกและไม่เคยมีการเก็บหรือปาดน้ำตาลมาก่อน 2. เหนาแม่หม้าย คือ เหนาที่เคยปาดน้ำตาลแล้วกลับมาทำซ้ำ และ 3. เหนาแก่ คือ เหนาที่ปาดน้ำตาลติดต่อกันเป็นระยะเวลา 3 ปี โดยบรรยากาศของการไกวเหนาเต็มไปด้วยความสนุกสนานและร่าเริง ด้วยการผิวปากเป็นเพลงหรือขับร้องเพลงทำนองรอนเง้ง ปันตดา ทองศรีจันทร์ (ม.ป.ป.) ให้ความหมายเพิ่มเติมว่า รอนเง้ง เป็นการแสดงประเภทศิลปะการเต้นรำประกอบดนตรีของคนพื้นเมืองในแถบ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ตลอดจนเมืองต่างๆ ของมาเลเซียตอนเหนือ เช่น กะลันตัน ไทรบุรี ปาหัง ตรังกานู ล้วนเป็นที่นิยมเล่นกันทั่วไปรวมถึงอินโดนีเซีย อย่างที่ร้องกันว่า “ต้นเหนา ต้นเหนา มาแลไวยหนอ แลมาบ้านเราแลนะ มาขึ้นต้นเหนา กินน้ำหวานเหนา...” (สมาน ยมโดย, 2566, 26 มกราคม) เพื่อให้เหนาสาวพึงพอใจและจะให้น้ำตาลเหนาในปริมาณที่มากตลอดฤดูกาล นอกจากความเชื่อเรื่องการร้องเพลงกล่อมเหนาแล้ว ก็ยังมีความเชื่อเรื่องการแต่งกายของคนทำเหนาตามความเชื่อของคนสมัยโบราณที่ไม่นิยมใส่เสื้อ เหตุเพราะเชื่อว่า คนทำเหนาต้องไม่แต่งตัวเรียบร้อยหรือให้สะอาดสะอ้าน เพราะต้นเหนาซึ่งเป็นเหนาเพศเมียจะเกิดความหึงหวง

ภาพการไกวเหนาและปาดเหนา

Cr. งานฝึกรบม วิทยาลัยชุมชนพังงา

ความเชื่อสมัยใหม่

คนทำเหનાสมัยใหม่เชื่อว่าการขับร้องเพลงขณะไกวเหนาจะทำให้เหนาเคลิบเคลิ้มและพึงพอใจเหมือนการกล่อมให้เด็กนอนและเหนาก็จะให้น้ำตาลในปริมาณมาก เป็นเพียงแค่กุศโลบายของคนโบราณ เพราะในความเป็นจริงการไกวเหนาในแต่ละรอบ ต้องไกวเป็นร้อยๆ ครั้ง กิจกรรมดังกล่าวต้องใช้เวลานาน อาจทำให้รู้สึกเบื่อหน่ายและขี้เกียจ คนทำเหนาจ์เลยผิวปากเป็นเพลงและนำการร้องเพลงแบบรณรงค์ซึ่งมีจังหวะสนุกสนานมาสร้างความรื่นเริงบันเทิงใจและเป็นการลดความเหนื่อยล้าได้ด้วย อีกทั้งเป็นเหมือนการส่งสัญญาณให้เพื่อนที่อยู่ข้างๆ ได้รับรู้ถึงความปลอดภัย

ความเชื่อเรื่องการแต่งกายของคนทำเหนาที่ไม่นิยมใส่เสื้อ เชื่อว่าต้องไม่แต่งตัวเรียบร้อย สะอาดสะอ้านหรือดูดี เพราะต้นเหนาซึ่งเป็นเหนาเพศเมียจะเกิดความหึงหวง ซึ่งเป็นอีกหนึ่งกุศโลบายของคนโบราณในการผูกเรื่อง เพียงเพราะในความเป็นจริงแล้วการปีนขึ้นไปเกาะหรือปอกเปลือก ก้านช่อดอกชก ปัญหาที่ต้องเจอ คือ มดที่มีพิษ ได้แก่ 1. มดคันร้อน เป็นมดตัวเล็กเมื่อโดนกัดจะมีอาการคันและบวม คนที่แพ้อาจจะต้องกินยาหรือทายาตามแผลที่โดนกัด 2. มดคันร้อน ขนาดตัวโตกว่ามดคันร้อน พิษของมดคันร้อนที่มากล้นมาก คือ การฉีใส่ตาทำให้ลืมตาไม่ได้และปวดแสบปวดร้อน และมดคันร้อนเข้าหู โดยคนทำเหนาแก้ปัญหาโดยการนำยาหรือสารเคมีฉีดพ่นขึ้นไปด้วย แต่ไม่เป็นที่นิยมของคนทำเหนามากนัก เพราะสารเคมีจะทำให้ก้านช่อดอกเหนาหรือวงเหนาแห้งเหี่ยว เเฉ และเป็นเชื้อโรคได้ และการไม่สวมเสื้อนับเป็นความปลอดภัยและความฉลาดของคนทำเหนา เพราะการที่มดจะกัด เข้าหู เข้าตาก็เป็นเรื่องยาก เพราะว่าเมื่อมดได้ขึ้นมาจากช่วงล่างจนถึงช่วงลำตัว คนทำเหนาจ์สามารถรับรู้และลูปปิดได้ก่อน

บทสรุป

การปรากฏของความเชื่อและกุศโลบายที่มีพื้นฐานผ่านสังคมเกษตรกรรมบนวิถีชุมชนของคนทำเหนา เป็นการแสดงออกซึ่งภูมิปัญญาและการผ่อนคลายความวิตกกังวลของมนุษย์ที่ยังคงมีความ

ต่อเนื่องกันมาตั้งแต่อดีตของคนทำเนา แม้ว่าความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการร้องเพลงกล่อมเนนาจะไม่ปรากฏให้เห็นชัดเจน ทว่าในปัจจุบันรูปแบบความเชื่อดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะและปัจจัยของสังคม แต่การไถวเนนาซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญในการทำเนนารวมถึงรูปแบบการแต่งกายของคนทำเนนาก็ยังคงปรากฏให้เห็นบนวิถีชุมชนของคนทำเนนาบ้านคลองบ่อแสน

เอกสารอ้างอิง

- กองการศึกษาเทศบาลตำบลบางเตย. (2560). *การทำลูกขก ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลบางเตย อำเภอมะนัง จังหวัดพังงา*. พังงา.
- ธวัชชัย จิตวารินทร์ และคณะ. (2565). การสกัดและศึกษาคุณสมบัติเส้นใยก้านช่อดอกขก. *PSRU Journal of Science and Technology*, 7(2): 42-56.
- บุญชัย เมฆแก้ว. (2563). *เอกสารประชาสัมพันธ์งานฝึกอบรม วิทยาลัยชุมชนพังงา*. พังงา.
- ปนัดดา ทองศรีจันทร์.(ม.ป.ป.) รองเงิง. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2566 จาก <https://sites.google.com/site/looknampattalung/phumipayya-ni-dan-silpkar-saedng/rxngngeng>
- ประคอง นิมนานเหมินทร์ และคณะ. (ม.ป.ป.). *คติความเชื่อและศาสนา*. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2566 จาก <http://tiwrm.hii.or.th/web/attachments/100yrs-rangsit/chapter10.pdf>
- พระมหาบุญล้อม ปุญกาโม (เตียเป็น), พระมหาวิริธินันท์ วรินโท (อินทะโพธิ์)และธวัช หอมทวนลม. (2566). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ชุมชนท่าทราย จังหวัดสมุทรสาคร. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร*. 6(1), หน้า 221-232.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพังงา. (ม.ป.ป.). *คู่มือแนะนำการท่องเที่ยวชุมชน “บ่อแสนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์”*. พังงา: คูโอ โปรดักชั่น.
- สำรวย พละหงษ์. (ม.ป.ป.). *สมุดบันทึกเกี่ยวกับการทำเนา*. พังงา.
- อรอนงค์ เฝียบแหลม. (2561). ป่าจาก: ทรัพยากรทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนขนานนา จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 10(6): 496-513.
- สมาน ยมโดย. (2566, 26 มกราคม). *คนทำเนา*. (บุญชัย เมฆแก้ว, ผู้สัมภาษณ์).
- สุวดี ผลงาม และคณะ. (2561). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ลูกขกในน้ำเชื่อมบรรจุขวด. *รายงานการวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิทยาลัยชุมชน.